
RESSENYA DEL LLIBRE *PERCEPCIONS DE L'ESPAI AGRARI PERIURBÀ*, EDITAT PER LA FUNDACIÓ AGROTERRITORI, I ALGUNES REFLEXIONS AL SEU ENTORN¹

Josep Montasell i Dorda

Membre del Consell de Protecció de la Natura de la Generalitat de Catalunya i de la Comissió Tecnicocientífica de la Fundació Agroterritori

La Fundació Agroterritori ha editat el seu segon llibre, titulat *Percepcions de l'espai agrari periurbà*. Es tracta d'un llibre amb dues parts prou diferenciades, que són, d'una banda, l'aportació d'una sèrie d'articles d'autors de procedències geogràfiques, titulacions universitàries i activitats professionals molt diverses, i, de l'altra, els estudis de casos concrets, que van des del Parc Agrari del Baix Llobregat fins a l'espai periurbà sud de Girona, des del Maresme fins a l'horta de Lleida o des del Pla de l'Estany fins a Riudoms (Baix Camp). El llibre es complementa amb dos documents de referència i lectura obligada, que són el dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu (CESE) sobre agricultura periurbana (2004) i la Carta de l'Agricultura Periurbana (2010).

Durant la lectura del llibre es pot detectar amb facilitat que el problema fonamental amb què s'enfronten els espais agraris periurbans és que massa sovint es troben en el que alguns autors denominen «espais transparents». Es tracta d'uns territoris que hi són físicament, però als quals no es mostra cap mena d'interès. Els espais agraris periurbans (i, per extensió, l'agricultura que s'hi desenvolupa, l'anomenada «agricultura periurbana») estan presents, existeixen, però no se'n té aquesta percepció i, el que és pitjor, no hi ha la voluntat d'intervenir posant aquell gomet vermell al mig de la porta de vidre, a l'altura dels ulls, per avisar a qui han de fer-ne ús perquè no s'hi encastin.

Com apunta l'ambientòleg Alberto Matarán, «són llocs on s'aguditzen els conflictes que tradicionalment afecten el medi rural. La voracitat del model

1. Anna ROCA TORRENT i Cristina TOUS DE SOUSA (coord.) (2013), *Percepcions de l'espai agrari periurbà* (en línia), Girona, Fundació Agroterritori, amb el suport del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Rural de la Generalitat de Catalunya, 250 p., col·l. «Documenta Universitaria», ISBN 978-84-939562-1-9, 15 €, <http://www.agroterritori.org/ficha.php?id_nivell3=95#doc589>.

Correspondència: Josep Montasell i Dorda. A/e: montasellj@diba.cat.

metropolità contemporani crea grans tensions sobre llocs que fins fa pocs anys constituïen una part essencial de les ciutats». Són espais, diu Matarán, de «participació social i d'energies de contradicció», ja que els interessos que hi conflueixen són molts i diversos.

L'economista Lourdes Viladomiu explicita aquests interessos quan diu que, a la Unió Europea —i, concretament, als responsables d'establir la política agrària comunitària (PAC)—, «al llarg dels últims cinquanta anys hi ha hagut sempre un cert pessimisme pel que fa a la possibilitat de defensar els espais agraris de l'avenç d'activitats que comportaven una rendibilitat econòmica molt superior».

L'afer Eurovegas n'ha estat un exemple. No va ser ni un accident ni una anècdota històrica, sinó que pel que fa a la preservació, l'ordenació, el desenvolupament i la gestió dels espais agraris periurbans hi ha hagut un abans i un després a aquest episodi, en què ha quedat clara la feblesa de molts plantejaments que semblaven sòlids. Ha estat un exemple concret que ha posat a cadascun de nosaltres al seu lloc, fent-se realitat l'afirmació que «el que avui importa no és tant saber qui són aquells que defensen els espais agraris periurbans, sinó quina resposta donen en moments crítics aquestes persones que diuen defensar-los, com quan es planteja la construcció d'una infraestructura, la implantació d'un polígon industrial o el creixement d'un municipi». La tebiesa en les respostes, el «no puc opinar perquè no conec el projecte», el mirar cap a un altre lloc, han estat les reaccions de més d'un que en principi semblaven defensar el Parc Agrari. Per contra, d'altres que potser mai no havien manifestat la seva postura han estat clars, contundents i compromesos en la defensa de l'espai agrari.

En el pròleg del llibre, Joan Caball, vicepresident de la Fundació Agroteritori, recorda una citació dura i clara del catedràtic de dret administratiu Alejandro Nieto: «Si les coses estan així és perquè s'ha volgut que estiguin així», i, en definitiva, «suposant que hi hagués remei no hi ha interès a posar-n'hi». Cal afegir, però, que mai per manca d'arguments i tampoc per manca de recursos tècnics, jurídics, socials, ambientals ni econòmics.

En algun o altre lloc dels seus articles, tots els autors posen de manifest que, al llarg dels darrers vint-i-cinc anys, no han mancat referències i compromisos per fer una llei d'espais agraris i un pla sectorial agrari. Pactes de legislatura, resolucions parlamentàries i declaracions polítiques han incorporat reiteradament el seu compromís a fer-ho. La realitat és que el més calent és a l'aigüera i que tot plegat no era res més que foc d'encenalls.

El conseller Joaquim Llena, tal com recollia el primer llibre de la Fundació Agroteritori (publicat l'any 2008 i titulat *La futura llei d'espais agraris de Catalunya*), va anunciar que el Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural tenia un esborrany de llei. A hores d'ara ningú no l'ha vist. El conseller va continuar dient que «el gran interrogant és que, més enllà del sector i més enllà de la gent que som aquí, hi ha aquesta voluntat que quan

es faci una gran infraestructura es tinguin en compte els espais agraris». En unes declaracions a la revista *La Terra* l'abril de 2011, el seu successor al Departament, el conseller Josep Maria Pelegrí, tampoc no es va quedar curt quan va afirmar que «les lleis han de ser les justes. No per fer més lleis estem fent les coses bé [...]. Necessàriament, hem de fer més lleis per complicar més les coses? No sé si s'ha de fer una llei d'espais agraris a Catalunya».

Vistes aquestes i moltes altres referències que documenten els autors, el llibre podria caure en un memorial de greuges i portar a un pessimisme sobre el futur dels espais agraris periurbans. Lluny d'això, hi ha autors que plantegen la necessitat d'orientar els plantejaments sobre el futur dels espais agraris des de la regeneració que ha d'oferir l'entrada d'una nova pagesia. En el seu article, l'ambientòloga Neus Monllor insisteix en el fet que, «malgrat la situació de desànim generalitzat i de perspectives poc esperançadores per al sector agrari i per al futur del món rural, hi ha un grup de persones joves amb vocació però sense origen agrari directe. Són joves que no han nascut en una explotació agrària familiar, però que tenen el ple convenciment de fer de la pagesia la seva professió». Es tracta, continua dient, d'una «nova pagesia que fa passos endavant per caminar vers a una agricultura i una ramaderia vibrants, actives i vives».

Una nova pagesia que, com tot el sector agrari (especialment el jovent), ha de dur a terme una acció de metamorfosi. Aquest concepte el recull l'arquitecte Joaquim Sabaté fent-se ressò del sociòleg i filòsof francès Edgar Morin, que en un article titulat «L'elogi de la metamorfosi», publicat a *Le Monde* del 9 de gener de 2010, defensava «la multiplicació dels processos de comunicació a escala global, i, al mateix temps, la promoció de l'alimentació, els artesans i el comerç de proximitat, és a dir, l'agricultura periurbana». Per Morin, la idea de metamorfosi —més rica que la de revolució— constitueix l'única esperança d'un món millor. I això significa, a parer seu, la necessitat de potenciar els serveis i les energies verdes, els transports públics, l'economia plural i l'agricultura i ramaderia biològiques, així com reduir els excessos consumistes i el menjar industrialitzat.

Què és una metamorfosi? El regne animal ens n'aporta nombrosos exemples. L'eruga que es tanca en una crisàlide comença així un procés d'auto-destrucció i, alhora, d'autoreconstrucció. Adopta l'organització i la forma de la papallona, diferent de la d'eruga, però segueix sent ella mateixa. Això és el que el sector agrari, en especial el periurbà, ha d'intentar fer per establir un projecte de futur que li doni esperança i perquè la pagesia deixi de veure's com una espècie al límit de l'extinció.

La idea de metamorfosi, diu Morin, «és més rica que la de revolució, conté la radicalitat transformadora d'aquesta però vinculada a la conservació de la història de les cultures, del mateix sector agrari, del saber fer. Tot i que sembla possible aconseguir certes fites, de millorar algunes situacions, és impossible frenar l'onada tecnico-científico-economico-civilitzadora que

conduex el planeta cap a un desastre. Cal incorporar una innovació, un nou missatge rupturista. Potser considerat per molts com a marginal, un missatge segurament modest i moltes vegades invisible per a molts». És necessari i urgent actuar, revolucionar-se, si no volem, a casa nostra, continuar assistint a la vetlla d'una mort anunciada. Aquesta nova pagesia de què ens parla Neus Monllor es mereix uns canvis dràstics, significatius i concrets basats en la cooperació, la proximitat, la sobirania alimentària, en l'agroecologia, en la creença de la força de les persones, en l'agudesa de la imaginació. I, sobretot, cal que tinguem clar que la praxi diària és reflexió més acció, i no queixa passiva i fatalisme. Sense incorporar aquests conceptes en el debat i en la praxi diària, difícilment es pot comprendre la necessitat i la importància de l'agricultura periurbana.

Caldria que entitats com la Fundació Agrotèrritori i la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA) es reafirmessin i se significuessin, no tant com a institucions dedicades a analitzar el present i a publicar anàlisis del passat, sinó per posar tots els mecanismes al seu abast per ser «promotors agro culturals», promotors d'una nova cultura pagesa. Recordem que la paraula *cultura* està vinculada amb el cultiu de la terra i aquest, al seu torn, amb la creació i el desenvolupament de la civilització. Produir i menjar són actes culturals, i per això el consumidor es converteix en un coproductor i el pagès, en un coconsumidor. Produir i consumir són actes de responsabilitat. Cal, doncs, cercar nous camins que millorin l'experiència personal d'aquesta relació pagès-ciudadà. No només es produeixen aliments, no només es menja per alimentar-se. Com podem fer que l'alimentació, nexa (*interface*) que enllaça pagesia i ciutadania, es converteixi en una estructura d'acollida? És a dir, en una estructura que ens faci sentir que formem part d'una comunitat, d'un territori, i que en som reconeguts com a membres?

Potser no s'han de malgastar tantes energies a quedar-nos solament a denunciar situacions i a fer memorials de greuges, i, per contra, cal dedicar més temps a construir la utopia creativa. «No sabem quin és el nostre futur, però estem convençuts que el volem construir des d'ara.» I, a més, volem ser innovadors.

Cal que la Fundació Agrotèrritori i l'ICEA obrin un procés de creativitat fugint del paper d'experts —del «jo sé»— i incorporar la posició del «no sé, però vull buscar allò que no existeix», nous camins que facin possible consolidar els espais i l'agricultura periurbana, apropar pagesia i ciutadania. Cal endegar, com insisteix Alberto Matarán, processos de participació i de comunicació.

El sociòleg Andreu Peix planteja en el seu article el que anomena «crisi de sintonia», tot afirmant que «avui al sector agrari s'hi creuen moltes crisis: les repercussions de la crisi econòmica, la crisi alimentària, la crisi mediam-biental, la mateixa crisi de l'agricultura, [...] però sobretot s'ha produït una crisi de comunicació: en la mesura que l'urbà creix, el sector agrari s'allunya

Ressenya del llibre *Percepcions de l'espai agrari periurbà*

i li costa cada vegada més d'explicar les pròpies funcions específiques a la societat catalana».

En conclusió, el llibre reflexiona sobre la situació actual dels espais agraris, analitza a través de casos concrets el tractament d'aquests territoris en el planejament i, sobretot, llança un repte d'esperança en el futur a partir de la nova pagesia, en la necessària metamorfosi que faci possible l'autodestrucció i l'autoreconstrucció i en la capacitat d'innovació i comunicació.

En aquest repte, a més del sector agrari hi han de ser presents la Fundació Agroterritori i la ICEA com a plataformes de pensament, diàleg, debat i resposta als espais agraris periurbans, promovent més els debats positius d'alternatives que els debats de greuges o els purament d'anàlisis acadèmiques.